

Michaela Ramešová, Štěpán Valecký

VZTAHY VARIANT *LITERAE ANNUAE*
DOMU TŘETÍ PROBACE V TELČI
V LETECH 1656–1660*
Analýza a srovnání kopií

ABSTRACT

Versions of the Literae Annuae from the House of the Third Probation in Telč between the Years 1656 and 1660. Analysis and Comparison of Copies

The paper focuses on the analysis of the Jesuit annual reports from the House of the Third Probation in Telč written between the years 1656 and 1660. It is primarily concerned with the modifications of the text that emerged in several variants in an attempt to reveal the nature of the differences between the versions of this specific genre of Jesuit writing. The authors study the relations between the versions, the sequence in which they could be created and try to indicate the criteria that might have applied and caused the modifications. The primary method used is the collation and textual analysis of the original manuscripts kept in the National Library of the Czech Republic, Austrian National Library, and Roman Archives of the Society of Jesus. In the period under consideration, both the character of the *literae annuae* from Telč and the way in which they were subsequently used differed. The mechanism influencing their creation and use reveals traces of deeper reflection. That clearly affected the process of writing of the originals as well as their further compilation and/or integration into convolute volumes read throughout the Bohemian Jesuit Province.

Keywords: Annual Reports – Jesuits – Telč – Literae Annuae – Comparison of Texts

* Tato studie vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR jako výstup projektu podpořeného NAKI II *Telč a jezuité, řád a jeho mecenáši*, kód projektu DG16P02M043.

Úvod

Jednotlivé domy Tovaryšstva Ježíšova sestavovaly každý rok výroční zprávu o své činnosti v rámci proměnného úzu vzájemného informování.¹⁾ Výroční zprávy, *litterae annuae*,²⁾ které se staly jedním z významných prostředků vnitřní komunikace a budování pospolitosti řádu,³⁾ vznikaly v několika variantách. Byly čteny v jezuitských sídlech po celé české provincii a v jednom exempláři zaslány k rukám vedení řádu do Říma. Obsah i struktura *litterae annuae*, které se v průběhu času vyvíjely, se řídily požadavky formulovanými řádovými pravidly.⁴⁾ Jelikož byl při jejich vzniku kladen důraz zejména na formační aspekt a jednostranné zdůraznění řádového pohledu na skutečnost, vypovídají výroční zprávy v prvé řadě o specifické sebereflexi řádu, jejich prostřednictvím a způsobu jejího podání.⁵⁾ Varianty *litterae annuae* mohou současnému studiu sloužit také jako jeden z důležitých ukazatelů funkce a principu recepce zpráv, který odhaluje mechanismus jejich vyhotovování a reprodukování, na něž se soustředí tento příspěvek. Pozornost je věnována prvním výročním zprávám z doby po založení a počátku fungování domu třetí probace v Telči. Jedná se o ročníky, které vykazují dosti rozdílnou formu a spolu s odchylkami jednotlivých variant svědčí o tom, že v daném rozmezí nebyl v telčském domě způsob práce s tímto druhem textu ustálený. Celkový rozbor by nicméně vyžadoval pečlivé srovnání celého průřezu let po dobu sestavování *litterae annuae* a jejich variant, tedy enormního množství materiálu. Předkládané informace a hypotézy jsou výsledkem systematického zpracovávání telčských zpráv z doby počátku jejich vedení, které zároveň umožnilo prozkoumat způsob nakládání s jednotlivými variantami textů s ohledem na jejich formu i strukturu a osvětlit ne zcela jednoznačnou praxi zacházení s tímto pramenem.

¹⁾ Za cenné připomínky, rady a nezastupitelnou pomoc s kolací textů i studiem rukopisů patří náš vděk Mgr. Kateřině Bobkové-Valentové, Ph.D., PhDr. Aleně Bočkové, Ph.D., a prof. Ing. Miloši Drdáckému, DrSc., dr. h. c., kterým tímto velmi děkujeme.

²⁾ Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623-1755)*, Folia Historica Bohemica 25, 2010, s. 23-49. V textech samotných jsou telčské výroční zprávy označovány různě (*litterae annuae*, pouze *annuae* či *annales*). Vzhledem k tomu, že u dvouslovného názvu převažuje forma *litterae*, je zachovávána i v tomto příspěvku.

³⁾ Jörg ZECH, *Die „Litterae Annuae“ der Jesuiten: Berichterstattung und Geschichtsschreibung in der alten Gesellschaft Jesu*, Archivum Historicum Societatis Iesu, Vol. 77, 2008, Issue 153, s. 41-61, zde s. 49.

⁴⁾ Martin SVATOS, *Jezuitské litterae annuae a jejich podání náboženského života v Kutné Hoře v moravěm roce 1680*, Listy filologické 124, 2001, s. 69-106, zde s. 73-74, edice tzv. *formula scribendi* tamtéž, s. 89-91; K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 25-31.

⁵⁾ M. SVATOS, *Jezuitské litterae annuae*, passim; J. ZECH, *Die „Litterae Annuae“ der Jesuiten*, s. 46, 48.

Telčské *litterae annuae* a dochované varianty

Dům třetí probace v Telči byl založen roku 1651 s podporou hraběnky Františky Slavatové, která byla v intenzivním kontaktu se zástupci řádu z české i rakouské provincie.⁶⁾ Výroční zprávy prvních let fungování domu třetí probace zaznamenávají tyto a další okolnosti vzniku telčského sídla včetně slavnostního položení základního kamene; stejně jako v dalších letech referují i o vybraných kulturních aktivitách a předně o úspěších misijní a pastorační činnosti nejen v Telči, ale i v přílehlých a vzdálenějších regionech. První ročník byl sestaven pro rok 1656, kdy komunita zdejšího jezuitského sídla začala rozvíjet svou činnost v návaznosti na dřívější přítomnost řádu ve městě.

V obecné rovině lze říci, že výroční zpráva byla v řádových domech obvykle sepsována retrospektivně pravděpodobně na začátku kalendářního roku na základě několika sebraných zdrojů. Autory telčských zpráv, podobně jako u *litterae annuae* jiných domů, nelze v pojednávané době bezpečně ztotožnit. V závislosti na jejich motivaci, strategii a schopnostech však charakter i kvalita textů v letech 1656-1660 značně kolísá. Stejně tak se různí i stav dochování jejich variant.

Zprávy v tomto období vznikaly přinejmenším ve čtyřech exemplářích. V případě *litterae annuae* z domu třetí probace v Telči lze vycházet z textů, které byly sestavovány a následně ukládány přímo v koleji. Souborně se dochovaly v rukopise uloženém v Rakouské národní knihovně.⁷⁾ Dle dosavadního stavu bádání se jedná o jeden z šesti známých souborů originálních zpráv z jezuitských sídel české provincie, které byly původně archivovány v místě svého vzniku.⁸⁾ Tento ucelený svazek telčských zpráv obsahuje vedle *litterae annuae* z domu třetí probace i řadu jiných písemností, životopisy Augustina Strobacha, Viléma Slavaty, elogia některých významných členů řádu a další texty. Rukopis byl svázan až druhotně na konci 19. století. Lze předpokládat, že zprávy byly v koleji původně archivovány nesvázané, což mohlo vést ke ztrátám některých ročníků. Pro rozlišení kopii jsou v tomto příspěvku *litterae annuae* z tohoto svazku označovány jako zprávy *pro domo*,⁹⁾ ačko-

⁶⁾ Jan Evangelista KYPTA, *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti, čili Život Františky, hraběnky Slavatové, rozené hraběnky z Meggau-u, vdovy a paní na Jindřichově Hradci a Telči, Jindřichův Hradec 1862*, s. 110, 111; Jan BERINGER - Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč 1892, s. 57; Alois HRUDIČKA, *Františka Slavatová a doba její. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902, s. 249.

⁷⁾ Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 13558*, *Litterae annuae domus Telzensis Societatis Jesu a. 1656-1751* (dále jen ÖNB, Cod. 13558*).

⁸⁾ K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 38; za upozornění na šestý soubor děkujeme Mgr. Kateřině Bobkové-Valentové, Ph.D. Jedná se o výroční zprávy z Kladska z let 1598-1740, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego Krakow, sign. 2229 a 2553.

⁹⁾ M. SVATOS, *Jezuitské litterae annuae*, s. 91.

li způsob, kterým na tyto texty bylo odkazováno původně (zda-li takový vůbec existoval), znám není.

Tato první verze zprávy byla následně opsána v několika kopiích pro potřeby efektivnějšího sdílení s ostatními sídly řádu, kde byly *litterae annuae* posléze předčítány. Ne vždy se jednalo jen o písařský prepis. Text mohl být krácen, přepracován či jinak upravován. V 50. letech 17. století dva opisy sloužily jako součást konvolutních souborů putujících po české provincii. Jeden z nich byl určen pro archivaci v Praze, druhý v Brně. Vzhledem k tomu, že se pro studované období podařilo dohledat pouze tři záznamy o pořadí kolování zpráv mezi jednotlivými domy zařazované před opisy v konvolutech, nemůžeme usuzovat o ustáleném mechanismu kolování.¹⁰⁾ Zastoupení českých, moravských a slezských domů není z diachronního hlediska v jednotlivých případech systematizované. Místo uložení konvolutů se též mohlo zaměnit. Jedna z opisových verzí telčských zpráv je součástí jiného svazku taktéž ve fondu Rakouské národní knihovny ve Vídni.¹¹⁾ Ten sestává z konvolutních variant *litterae annuae* řádových domů české provincie pro roky 1651, 1652, 1655–1658, určených pro brněnský archiv. K rukopisům zpráv je připojeno také supplementum zpráv profesního domu v Praze k roku 1659, elogium Václava z Kolovrat a *catalogi personarum* některých ročníků. Exempláře *annuae* všech domů z let 1653, 1654 a 1659 zde chybí, přestože s nimi později vazač počítal. Ročník 1660 se v žádném ze svazků v Rakouské národní knihovně nenalézá.¹²⁾ Konvolutní varianty se pro zkoumané období dochovaly také v několika svazcích v Národní knihovně v Praze. Jedná se o ročníky 1657,¹³⁾ 1658,¹⁴⁾ 1659¹⁵⁾ a 1660.¹⁶⁾ Tyto zprávy z druhé poloviny 50. let do ročníku 1660 byly zjevně určeny k archivaci v Praze. Pro zprávy za rok 1661 a následující léta se zde nalézají opisy pro druhý okruh kolování, které měly putovat do Brna. Poslední varianta výroční zprávy putovala na generalát do Říma.¹⁷⁾ Tyto varianty telčských *annuae* se nalézají v římském archivu Tovaryšstva Ježíšova. Jsou zde uloženy jednak jako součást celkových zpráv z pro-

¹⁰⁾ Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 11962, *Annuae litterae provinciae Boemiae SJ* (dále jen ÖNB, Cod. 11962), fol. 311v; Národní knihovna České republiky Praha (dále jen NK ČR), *Annuae litterae provinciae Boemiae Societatis Jesu 1658*, sign. XXIII C 105/3, fol. 3r; NK ČR, *Annuae litterae provinciae Boemiae Societatis Jesu 1660–1664*, sign. XXIII C 105/6, fol. 17r.

¹¹⁾ ÖNB, Cod. 11962, fol. 398r–403r, 516r–520v, 643r–645r.

¹²⁾ Chybějící exempláře se pravděpodobně nachází ve Vědecké knihovně v Olomouci. Autoři je však před odevzdáním rukopisu neměli možnost studovat. Za informaci děkujeme Mgr. Kateřině Bobkové-Valentové, Ph.D.

¹³⁾ NK ČR, *Jesus Maria. Annuae litterae provinciae Bohemiae Societatis Jesu 1654, 1655, 1657, 1659*, sign. XXIII C 105/2, fol. 238r–242v.

¹⁴⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/3, pag. 158–163.

¹⁵⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/2, fol. 332r–333v.

¹⁶⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/6, fol. 76r–80r.

¹⁷⁾ Srov. K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 34–35.

vincie, později i jako samostatně, celistvě převzaté opisy *litterae annuae*.¹⁸⁾ Dílčí zmínky lze nalézt i v souborných zprávách z provincie rakouské.¹⁹⁾

Dle povahy úprav některých z verzí by bylo možné usuzovat ještě o existenci pátého, mediálního textu,²⁰⁾ který případně sloužil pro vytváření variant. Zachovaný text exemplářů je v drtivé většině případů již čistopis, který mohl být převzat z hypotetického pracovního dokumentu. Prozatím se jej však nepodařilo v žádném z ročníků doložit. Z pořadníků kolování lze také vyčíst, že přinejmenším v pojednávané době, tj. 50. a 60. léta 17. století, finální sestavení konvolutu od vzniku původní zprávy dělil delší časový úsek, přibližně jeden rok.²¹⁾

Obsah i charakter textu výročních zpráv se řídil řádovými pravidly. Jednalo se o typ dokumentu s úzce vymezeným cílem a přesně určenou skupinou adresátů. Proto i telčské zprávy v obecné rovině sdílí též charakter s dokumenty z jiných domů.²²⁾ Jsou kupříkladu blízké zprávám z Jindřichova Hradce. Přesto je možné říci, že se v každém domě při vzniku *litterae annuae* jednotlivých ročníků uplatnily specifické okolnosti pořízení zprávy a její reprodukce.²³⁾ V případě *litterae annuae* z Telče je to patrné mj. na prvním velmi reprezentativním textu (1656), na záznamu pro rok 1660, který vytvořil zběhlý autor usilující o intenzivnější účinek, či na zprávě z roku 1666, které se ujal pisatel, jenž při stylizaci textu neobvykle často čerpal z Bible. Vliv na podobu zpráv mělo přirozeně právě střídání pisatelů, kteří v některých případech zjevně užívali předešlé ročníky jako vzor či pomůcku pro vlastní práci. Dalším významným faktorem byl i způsob reprodukce zpráv při kolování (předčítání nahlas), který mohl zavdat příčinu ustalování určitých textů-

¹⁸⁾ Archivum Romanum Societatis Iesu, Roma (dále jen ARSI), *Annuae Litterae Provinciae Boemiae Societatis Jesu I.*, sign. Boh. 97, I., pag. 226–228, 241, 250, 396–402; sign. Boh. 97, II., pag. 533–536, 891–892.

¹⁹⁾ ARSI, sign. Austr. 141, fol. 358v.

²⁰⁾ M. SVATOŠ, *Jeziuitské litterae annuae*, s. 91. Existují případy, kdy charakter přestylyzace existenci dalšího textu nasvědčuje (*annuae* pro rok 1658, 1662). Není však vyloučeno, že často tato úloha připadla jedné z dochovaných variant. V tomto ohledu upoutává pozornost případ konvolutu výročních zpráv pro rok 1651 z ÖNB, Cod. 11962, fol. 1r–84v, v němž je celek textů všech zpráv přeškrtnán (mohl sloužit pro kompilaci dosud neidentifikovaného textu).

²¹⁾ Konvolut se zprávami pro rok 1654 začal kolovat v březnu 1656 (NK ČR, sign. XXIII C 105/2, fol. 1v); kolování konvolutního svazku s ročníky 1655 bylo zahájeno v květnu roku 1657 (NK ČR, sign. XXIII C 105/2, fol. 68v); v případě konvolutu s *litterae annuae* pro rok 1658 byl začátek kolování v květnu 1660 (NK ČR, sign. XXIII C 105/3, pag. 2); zprávy pro rok 1660 začaly kolovat v lednu roku 1662 (NK ČR, sign. XXIII C 105/6 fol. 17r). V 70. letech se však praxe mění – konvolut s ročníky 1671 začal kolovat již v květnu roku 1672 (NK ČR, sign. XXIII C 105/8, fol. 2v).

²²⁾ K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 26–29.

²³⁾ Výraznou podobnost nesou např. konvolutní opisy pro brněnský archiv ze Zaháně (ÖNB, Cod. 11962), kde byla po vícero let práce patrně svěřena jedné osobě.

vých stereotypů a opakovanému užívání (snad i očekávaných) *loci communes* vázaných na reflexi činnosti a poslání řádu. Setkat se lze např. s nápadnými obdobami stylistických řešení napříč zprávami z různých domů, s opakováním týchž prostředků metaforiky, intenzifikace, s obsazováním biblických citací ve shodných kontextech apod. K důkladnějšímu srovnání stylu se však prozatím textové analýzy zpráv jednotlivých jezuitských sídel z delších časových úseků nedostávají. Lze říci, že i telčské zprávy vykazují v průběhu let vývoj – a to jak v obsahové, tak formální rovině – který byl pro tento typ písemností patrně společný.²⁴⁾ Oproti počátečnímu období vedení zpráv převažuje v textech *litterae annuae* ze 60. let důraz na misijní činnost. Forma telčských záznamů v této době ztrácí jednotnější kompoziční strukturu, již původně zachovávaly. Z diachronního hlediska lze nejvýraznější proměnu spatřovat v oddělení textu o misijní činnosti, patrném již od ročníku 1662. Tato činnost bývá řazena za text a postupně vyčleňována do samostatného oddílu.

Metoda komparace

Jak bylo naznačeno, verze telčských výročních zpráv vykazují odchylky, které odrážejí různý způsob vzniku variant, funkci a částečně i význam svazků, do nichž byly zařazeny. Některé z nich mají takový charakter, že mohou odhalovat mechanismus vyhotovování jednotlivých verzí i jejich vzájemný vztah. Umožňují tak sledovat principy práce s předlohami i požadavky, jimiž se mohla řídit jejich reprodukce.

Proměnným faktorem prvořadého významu je míra odlišnosti textu, tedy to, zda byla varianta vytvořena jako opis, anebo byl-li originál přepracováván, případně jakým způsobem a proč. Na posloupnost vzniku ukazují i druhotné restrukturalizace a jejich zohlednění ve variantních zprávách. Obdobný charakter mají stylistické zásahy – změny funkčních stylistických prostředků. Ve zprávě *pro domo* docházelo také k doplňování, a to jak samotným pisatelem, tak také korektory v různém časovém odstupu od vzniku originálu. Instruktivní mohou být i škrty a přípisy mezi řádky. Jak se pokusíme ukázat, na vztah variant nezřídka ukazuje ruka pisatele původní zprávy a ostatních verzí. Významný může být také počet písařů, kteří se podíleli na sestavování konvolutů či jejich rozlišení. Značnou vypovídací hodnotu nese i samotný charakter konvolutních rukopisů, forma záznamu, grafická úprava, kvalita papíru aj.

²⁴⁾ K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 26–29.

Analýzy jednotlivých let

1656

Poznání výročních zpráv z Telče však často problematizuje druhotné uspořádání do svazků a nekompletní dochování. Je to případ i prvního roku vedení *annuae* z domu třetí probace v Telči, pro nějž se soubor textů nezachoval integrálně. Chybí konvolut, který měl být archivován v Praze.

První ročník telčských výročních zpráv je pozoruhodný z několika hledisek. Patří mezi ně v prvé řadě jeho relativní kvalita, která poukazuje na zvýšenou péči, již pisatel sestavení zprávy *pro domo* věnoval. Stylizaci textu s ohledem na celkový účín, obsah, kompozici i zastoupená řešení zřejmě velmi promýšlel. Mohly by o tom svědčit také texty, které byly při svázání druhotně zařazeny na konec rukopisu (ÖNB, Cod. 13558*), psané patrně touž rukou a používající stejné formulace, jež se vrací k událostem první poloviny 50. let.²⁵⁾ Původce zprávy je možné považovat za schopného stylistu. V porovnání s jinými telčskými výročními zprávami se vyjadřoval specifickým autorským stylem,²⁶⁾ který se vyznačuje rozmanitostí zastoupených prostředků (zvláště estetizace textu a intenzifikace). Charakteristické jsou změny dynamiky (střídání postupů, historický infinitiv), celkově vyšší míra zastoupení tzv. barokních rysů²⁷⁾ i utváření kompozice do uzavřeného celku. Jeho schopnosti prozrazuje i bohatší slovní zásoba a odkazy na biblický text. Pisatel měl úhledné písmo, tíhl ke klasicizující ortografii, i když ne zcela důsledně. Text zprávy *pro domo*, sepsané v telčském sídle, obsahuje škrty a přípisy (nikoli však čteně), které zjevně prováděl pisatel sám. Jedná se předně o autokorekce,²⁸⁾ viceslovná i větná doplnění s cílem specifikace podávaných informací či opravy formou přípi-

²⁵⁾ ÖNB, Cod. 13558*, fol. 427r–434r.

²⁶⁾ K definici stylu a autorského stylu viz Marie ČECHOVÁ – Marie KRČMOVÁ – Eva MINÁŘOVÁ, *Současná stylistika*, Praha 2008, s. 16–18; František NOVOTNÝ, *Historická mluvnice latinského jazyka 2*, Praha 1955, s. 197–201.

²⁷⁾ Lubor KYSUČAN, *Antické tradice v barokní latinské literatuře českých zemí*, Olomouc 2011, s. 31–36, zvláště s. 32. V textu výroční zprávy za rok 1656 se jedná především o vyjadřování maximální míry intenzity, polaritnost, superlativy (elativy), důraz na vyjadřování emocionality, metaforizaci; časté jsou stylistické prostředky intenzifikace (stupňování, účínkové věty, asyndeton) a prvky estetizace textu (figura etymologica apod.); v kompozici je patrná snaha o sevřenost, symetrii a dosažení pointy komponováním textu do gradujícího celku.

²⁸⁾ První je uváděna původní verze ÖNB, Cod. 13558*, jako druhý je citován výraz „o opravě; např. *eidem – Deo; regebat – rigente; relinquebant – relinquebat* (subjekt v singuláru); *versum – versus* (adverbiále); *laetatur experti – laetatur nos expertos*.

su na boku folia ke značce, anebo mezi řádky.²⁹⁾ Další přípisy na okraji folia přijal jiný člen řádu později.

Je zřejmé, že jako druhá v těsném kontaktu s tímto exemplářem vznikla varianta pro konvolut určený po ukončení kolování k uložení v brněnském archivu.³⁰⁾ Psal ji totiž též pisatel jako zprávu *pro domo*. Text převzal v integrální podobě, takřka beze změn. Zohlednil drobné úpravy originálu; do nové zprávy plynule včlenil přípisy. Dodržoval zároveň i stejné členění. Zpočátku je evidentní snaha o identické řádkování, touž grafickou úpravu a v celém opisu o estetizaci písma. Krom toho pisatel do původního textu zasahoval minimálně. Několikrát pouze obsadil kontextová synonyma, změnil slovesný způsob, prostředky koheze či slovosled, patrně ze stylistických důvodů.³¹⁾ Frekventovanější než tyto odchylky je variace úzu psaní malých a velkých písmen či interpunkce. V hojně míře se vyskytují ortografické dublety. Je však třeba předeslat, že tyto změny lze u variantních exemplářů zpráv považovat za běžný rys, který nemusí indikovat jejich vzájemný vztah.³²⁾ Pravopis je rozkolísaný i v rámci textu jednoho autora.

Jelikož byly obě verze napsány rukou téhož pisatele, lze předpokládat, že konvolutní varianta pro archivaci v Brně vznikla jako čistopis již v domě třetí probace v Telči. Charakter konvolutu ukazuje na to, že všechny v něm obsažené zprávy vznikly obdobným způsobem – jako opisy patrně v jednotlivých řádkových sídlech. Jedná se spíše o čistopisy, z nichž každý začíná na novém listě a byl napsán odlišnou rukou.³³⁾

Jako jediné další známé varianty se pro srovnání se zprávou za rok 1656 dochovaly verze uložené v římském archivu Tovaryšstva Ježíšova.³⁴⁾ Opis zprávy z domu třetí probace se zde však nenachází. Zmínky o telčském řádovém působišti jsou zahrnuty do celkové zprávy o české provincii. Jedná se o poměrně stručné části z výroční zprávy referující o vzniku domu třetí probace a osobě zakladatelky, hraběnky vdovy Františky Slavatové. Jsou zařazeny do obsáhlejšího textu podávajícího informaci o události vzniku domu třetí probace, patrně též z důvodu příslušnosti k zastoupeným tématům (podpora mecenášů, přízeň projevovaná řádu). V závislosti na tom došlo k modifikacím originálu, které vyplývají z povahy změny kontex-

²⁹⁾ „*Illustrissimi praesertim tres, inter quos ipse loci dominus ac familiae Slavatinae hodie caput.*“ ÖNB, Cod. 13558*, fol. 8r.

³⁰⁾ ÖNB, Cod. 11962, fol. 398r–403r. Pořadník kolování viz tamtéž, fol. 311v.

³¹⁾ První je uváděna původní verze z ÖNB, Cod. 13558*, jako druhá je uvedena varianta z konvolutního exempláře zprávy v ÖNB, Cod. 11962; např.: *prospicitur eo libentius – eo insudat libentius; evocatis – adductis; ubi primum – ut primum; existimentur – credantur; diceretque – ut dicebat; et – neu.*

³²⁾ Srov. M. SVATOŠ, *Jezuitské litterae annuae*, s. 91.

³³⁾ ÖNB, Cod. 11962, fol. 311r–418v.

³⁴⁾ ARSI, sign. Boh. 97, I, pag. 226–228; ARSI, sign. Austr. 141, fol. 358v.

tu. Pozorovat lze interpretační odchylky i faktografické posuny (snad i záměrné), generalizaci a vzhledem k posunu funkce též k setření autorského stylu (patrný je nezáměr o jazykovou stránku). Typickým rysem je přirozeně krácení.³⁵⁾ Vzhledem ke stručnosti záznamu, který nabývá spíše formálního charakteru, lze o vztahu k variantám usuzovat jen omezeně. Přesto pasáže v ARSI vykazují z lexikálního hlediska závislost na konvolutní variantě určené pro archivaci v Brně (ÖNB, Cod. 11962).

Komparace prvního roku vedení *litterae annuae* v Telči vede k závěru, že za rok 1656 vznikla jako první zpráva *pro domo* rukou písaře, který ji následně s drobnými zásahy do textu sám integrálně opsal již v místě svého působistě (v Telči). Na základě jeho opisu pak vznikaly další varianty; kompilátor verze určené pro Řím reprodukoval verzi z konvolutu určeného do brněnského archivu (ÖNB, Cod. 11962).

1657

Lépe než zprávy za rok 1656 jsou dochované verze telčských *annuae* za rok 1657. Pro tento ročník lze poprvé ze sledovaných let pracovat s kompletním souborem čtyř exemplářů.

Autor i písař zprávy *pro domo* se jednoznačně změnil. Prozrazuje to značně odlišný charakter záznamu kladoucí větší důraz na misijní činnost v telčském regionu i mimo něj.³⁶⁾ Liší se v podstatě ve všech aspektech (ráz, obsah, kompozice, lexikum). V jistém ohledu lze hovořit o snížení atraktivit a variability textu. Písař měl charakteristické písmo s pravým sklonem a ostrými hranami. I v tomto případě došlo ve zprávě *pro domo* před opisem k řadě úprav. Kromě korekce drobných chyb jde též o přípisy, tentokrát poměrně výrazné. Ty však neprováděl jen autor (písař) sám, nýbrž i jiní členové komunity.

Na základě kolace textů lze říci, že verze zprávy *pro domo* (ÖNB, Cod. 13558*) sloužila opět jako vzorový dokument. Nalézá se zde největší množství zmíněných

³⁵⁾ Ještě markantnější jsou posuny a interpretace ve zmínce v textu o rakouské provincii. Byly se zařazeny převážně coby marginálie. ARSI, sign. Austr. 141, fol. 358v. Větší části telčské zprávy za rok 1656 reprodukuje také Johannes MILLER, *Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723. Prolegomena, libri I, II, III*, NK ČR, sign. XXIII C 104/1 (XXIII C 104a), pag. 665–680. V textu prováděl změny lexikálního i stylistického rázu – rozváděl polovětňné konstrukce na věty s verbem finitem (zejména nepřímou řeč), obsazoval kontextová synonyma. Text doplňoval o vlastní informace i úryvky z jiných zpráv, přeskupoval je dle potřeb chronologie a ve specifických pasážích vázaných na místní realie krátil.

³⁶⁾ Tohoto roku působili telčští jezuité dle výroční zprávy v obcích Polná, Heraldice, Třešť, Studená, Studnice, Vydří a dále také v Třebíči, Havlíčkově Brodě, v Pernštejně, Opařanech, v jarních měsících též na Opočensku a Králověhradecku.

úprav, které vznikaly jak při psaní samotném (zásahy písaře), tak při následné kontrole či přehlédnutí, které provedly dvě osoby. První korektor pozměnil některé pasáže, korigoval pořadí textu³⁷⁾ a na konec zprávy připojil celé jedno folio.³⁸⁾ Zásahy druhé kontroly byly méně rozsáhlé, týkaly se jen dílčích doplnění.³⁹⁾

Zpráva *pro domo* a konvolutní varianta určená pro archivaci v Brně jsou tentokrát také obsahově totožné.⁴⁰⁾ Původní text pisatel i nyní reprodukoval v úplnosti. Jako nejvýraznější rozdíl vystupuje zohlednění přeskupení, udaného značkou, přípisů připojených na okrajích listů či škrťů a doplnění o poslední folio. Setkat se lze výjimečně i s obměnami slovosledu, případně vynecháním slov. Spolehlivým ukazatelem je stejně jako v předchozím ročníku i rukopis písaře. Zprávy i nyní psala táž ruka. Pisatel v konvolutní variantě zohlednil pozměněné řazení pasáží i obměny a přídavky, které vznikly při přehlédnutí jiným členem řádu. Je tedy nasnadě, že exemplář zprávy *pro domo* vznikl z uvedeného souboru opět jako první, přímo v domě třetí probace v Telči. Zde jej podrobila kontrole další ruka. Následně původní pisatel opsal již korigovanou verzi, která byla později svázána do konvolutu. Změny a přidané části korektora pisatel plynule integroval do textu v požadovaném pořadí.⁴¹⁾ V další fázi, tj. v době, kdy již existoval první opis, zjevně proběhla v původní zprávě (*pro domo*) další kontrola. Tyto korektury bere písař konvolutního exempláře také na zřetel, avšak již formou druhotné úpravy (škrtnutí a přípis *in margine*). Některé zcela vynechal.

V dalším opisu pro konvolut, který měl být uložen v pražském archivu,⁴²⁾ jenž v tomto roce také přebírá zprávu celou, jsou do textu v naznačené posloupnosti plynule zařazeny změny obou korekcí zprávy *pro domo*, i ta, kterou původní písař ve vídeňské konvolutní verzi vyznačil škrtem a přípisem. Vynechané shodně opomíjí. To, že tento opis reprodukuje i uvozovací formulace, které použil písař pro začlenění přípisu do konvolutní varianty v ÖNB, Cod. 11962, by spolu s dalšími rysy ukazovalo na to, že verze pro archivaci v Praze vznikla v závislosti na konvolutním exempláři ve svazku určeném pro brněnský archiv (ÖNB, Cod. 11962). Konvolutní varianty zpravidla vykazují příznačnou formalizaci, která je v případě opisu ročníku 1657 určeného do pražského archivu patrná zejména ve vyšší frekvenci zkratk a sigel. Opisovač text reprodukoval pečlivě úhledným písmem a vy-

³⁷⁾ „*Haec scribenda inferius ad signum X.*“ ÖNB, Cod. 11962, fol. 14r.

³⁸⁾ Je možné, že tento korektor byl autor zprávy sám, který korigoval práci písaře.

³⁹⁾ Tento korektor se v přípisech telčských zpráv objevuje pravidelně (i v roce 1656); jeho změny však nejsou konzistentně reflektovány.

⁴⁰⁾ ÖNB, Cod. 11962, fol. 516r–520v.

⁴¹⁾ V textu došlo při opisu také k typickým změnám: k odchýlkám v úzu psaní kapitálek, interpunkce, vyskytují se zde ortografické dublety; takřka raritní je obsazování kontextových synonym. Setkat se lze i s drobnými chybami.

⁴²⁾ NK ČR, XXIII C 105/2, fol. 238r–242v.

jma prefixů a přípon či synsématik nahrazoval i z kontextu odvoditelná slova (*spiritus, animus, nostri*). Lze tudíž usuzovat, že tento opis vznikl jako čistopis zkušeného písaře se sklonem k úspornosti, patrně jako třetí v řadě. Každá ze zpráv v tomto konvolutu začíná na novém listu. Jde spíše o čistopisy a písaři se v rámci jedné zprávy nemění. Rozdíly v rukopisech se jeví jako značné.⁴³⁾ Avšak prozatím také nelze zcela vyloučit, že se v tomto ročníku opisovači střídali, jak se zdá z porovnání zpráv všech domů, a tudíž že konvolut nebo jeho část měla na starost jedna pracovní skupina.

V římském archivu Tovaryšstva Ježíšova⁴⁴⁾ se pro rok 1657 nacházejí také výňatky z telčské výroční zprávy zahrnuté do celkové zprávy z provincie, jako v případě záznamu za rok 1656. Pasáže nejsou převzaty přímo, jedná se o přestylizované úryvky opatřené komentářem.⁴⁵⁾ Kritériem výběru byly opět zastoupené tematické okruhy (*Diversorum in Societatem favor, Peccatores conversi...*).⁴⁶⁾ Vzhledem k atraktivnosti vyprávění z posledního přidaného folia zprávy *pro domo*,⁴⁷⁾ kterou různé řádové písemnosti reprodukuji opakovaně,⁴⁸⁾ lze soudit, že nesla specifické kvality pro sebereflexi řádu. Se zřetelem k míře přestylizace však není možné usuzovat, k jaké variantě má verze z ARSI blíže.

Je zjevné, že zpráva sepsaná pro rok 1657 přímo v domě a konvolutní verze pro brněnský archiv (ÖNB, Cod. 11962) představují i pro tento rok těsně související varianty, které vznikly v bezprostředním kontaktu. Konvolut pro archivaci v Brně tudíž ani v tomto ročníku nevznikl jako sumář syntetizovaných textů, nýbrž jako soubor zpráv celistvě převzatých, z nichž byla minimálně ta telčská opsána přímo v místě vzniku originálu. Jednotlivé *annuae* konvolutu začínají i v tomto roce na samostatných listech; každá je psána jinou rukou. Liší se i kvalita papíru. Další dva známé opisy zprávy za rok 1657 určené do pražského archivu, respektive do Říma, vznikly, zdá se, následně. Konvolutní svazek uložený v Praze byl zřejmě vytvořen součinností skupiny písařů též z integrálně převzatých textů. Vznikl jako profesionální opis pravděpodobně dle varianty konvolutu k archivování v Brně (z ÖNB, Cod. 11962), jak lze usuzovat na základě důvodů popsaných výše.

⁴³⁾ Tamtéž, fol. 168r–255v.

⁴⁴⁾ ARSI, sign. Boh. 97, I, *Annuae Literae Provinciae Bohemiae Societatis Iesu Anni 1657*, pag. 239–258.

⁴⁵⁾ „*Ita memorant in suis [litteris] Telčzenses.*“ ARSI, sign. Boh. 97, I, pag. 241.

⁴⁶⁾ ARSI, sign. Boh. 97, I, pag. 240; pag. 249.

⁴⁷⁾ ÖNB, Cod. 13558*, fol. 16r.

⁴⁸⁾ ARSI, sign. Boh. 97, I, pag. 241; J. MILLER, pag. 670; Václav SCHULZ, *Korrespondence jezuitů provincie české z let 1584–1770*, Praha 1900, s. 76.

1658

Pozoruhodný ročník pro srovnání variant telčských výročních záznamů představuje zejména text k roku 1658. Jedná se o případ, kdy se text zprávy *pro domo* a opisové verze značně odlišují. Autoři se v tomto roce také vystřídali. Koncipování zprávy se ujal pisatel méně schopný. Lze hovořit o pokračující tendenci poklesu kvality. Zpráva se vyznačuje zvýšenou mírou stereotypnosti, opakováním větných konstrukcí a nezájmem o složitější jazykové utváření; snížilo se také zastoupení tzv. barokních rysů. V určitých případech se projevuje i závislost na starších zprávách. Text je zároveň podstatně kratší než dřívější ročníky, převažuje v něm z hlediska žánru *litterae annuae* referenční funkce. Pisatel se opravoval a častěji škrtal.

V souboru čtyř dochovaných verzí však stojí zpráva z telčského domu osamocena. Ostatní konvolutní zprávy jsou rozdílné. Text zařazený do konvolutu určeného pro brněnský archiv nelze v tomto případě označit za opis.⁴⁹⁾ Vykazuje naopak známky aktivní a lze říci pečlivé práce s původní variantou, kterou různorodými způsoby na všech úrovních upravuje.

Původci (původce) nové verze originál systematizovali – seskupovali informace z poněkud nekoherentní zprávy do tematicky vymezených a za sebou seřazených celků (uvažovat lze o tom, že byla reflektována tzv. *formula scribendi*). Text na jednu stranu krátili, a to zejména vynecháváním některých místních detailů a faktických specifikací (popis divadelního představení, reakce místních na výzdobu koleje, některé okolnosti výkupu pozemků pro její rozšíření). Na stranu druhou informace přidávali a zprávu rozšiřovali. Nejedná se však o dodání informace zcela nové, nýbrž o doplňování formou kontextuálního určení pomocí přímých odkazů na příslušné reálie⁵⁰⁾ nebo o rozvíjení pramenící zjevně z úsilí text obohatit.⁵¹⁾ Příznačné je také přidávání evaluativních adjektiv a intenzifikátorů.⁵²⁾ Centrem pozornosti byl v tomto ohledu zejména popis pořízeného liturgického náčiní, který patrně poskytl prostor poněkud barvitějšímu líčení. Za pozornost jistě stojí také iden-

⁴⁹⁾ ÖNB, Cod. 11962, fol. 553r-652v.

⁵⁰⁾ Tučně jsou vyznačeny výrazy, které text zprávy *pro domo* z ÖNB, Cod. 13558* neobsazuje. Varianty z konvolutního svazku ÖNB, Cod. 11962, jsou uvedeny na druhém místě: „*Boëmo idiomate; mysteria [...] fuere proposita – spectatum est [...] quidquid aut ad Angelum Virginem salutantem, aut ad DEUM nascentem, aut ad adorantes Magos pertinebat; vestis – dalmatica*“ apod.

⁵¹⁾ Např: *corona gemmea; opere caelatorio vermiculatae [lipsanothacae]; exempla ad moribundos, aut mortuos [pertinentia]*.

⁵²⁾ Např: *in sublime [aedes] attolletur; [navicula] affabre elaborata; [subsellium] eleganti ordine; lautiore epulo [fundatrix exciperetur]*.

tifikace intertextové aluze z Bible.⁵³⁾ Z hlediska syntaxe a lexika dochází k rozdělování souvětí, změně jejich typu, rozvádění jmenných vazeb, obměně synonym a dalším modifikacím.

Lze říci, že z celkového pohledu převažují změny týkající se způsobu vyjádření. Opis pro konvolutu tihne k větší variabilitě, intenzivnějšímu účinku a vyšší míře estetizace textu. Lze konstatovat nárůst počtu tzv. barokních rysů. Patrná je rovněž snaha o lepší logickou strukturu, větší srozumitelnost (přidáváním konektorů). Variantu konvolutního svazku lze v mnoha ohledech považovat za zdařilejší text. V tomto smyslu je zajímavé, že pisatel(é) věnoval(i) pozornost předně první polovině zprávy, tzn. té části, která předchází zaznamenání misijní činnosti v Telči, v okolí města a cesty do Krušných hor. Zásahů v tomto oddílu ubývá, nemízi však úplně.

Tuto variantu vytvořili dva písaři, kteří se v průběhu psaní vystřídali.⁵⁴⁾ V jejich textu se vyskytují škrty a příписы nad řádek. Jednotlivé výroční zprávy ostatních domů v konvolutu psaly různé ruce.

Ostatní exempláře telčských *annuae* za rok 1658 reprodukuji tuto konvolutní variantu, tzn. po přepracování. Zpráva kolující po Čechách (uložená v pražském archivu)⁵⁵⁾ doznala jen změn, které jsme výše označili za typické, stejně jako zpráva uložená v ARSI, kde se v tomto roce poprvé vyskytuje celistvě opsaný text – samotná zpráva reprodukuje úplnou konvolutní variantu.⁵⁶⁾

Obě konvolutní verze (ÖNB a NK ČR) i zpráva uložená v ARSI jsou takřka totožné. Určení možných vztahů je vzhledem k charakteru indicií nejednoznačné. Drobných odchylek se jako obvykle v textech vyskytuje velké množství. Jedná se však v drtivé většině o dublety, kolísání pravopisu, úzus psaní kapitálek, množství zkratk, změny interpunkce, případně obměny slovosledu dvou bezprostředně následujících slov.

Zpráva v ARSI je v několika případech defektní (chybné či vynechané písmeno). Někdy lze takové řešení připisovat anticipaci textu (*monstroso* vs. *montoso*). Svěd-

⁵³⁾ ÖNB, Cod. 13558*, 17r 1 „*Christianam pietatem ad omnia utilem apud Telczenses conseruauimus ...*“; NK ČR, sign. XXIII C 105/3, pag. 158 „*Christianam pietatem, e Paulino oraculo ad omnia utilem, apud Telczenses conservauimus ...*“; ITm, 4:8 „*corporalis exercitatio ad modicum utilis est pietas autem ad omnia utilis est.*“

⁵⁴⁾ Jeden se postaral o první folio 643 (fol. 643r, 643v) a poslední stranu folia 645 (fol. 645r). Druhý z písařů psal střední část zprávy na foliu 644 (fol. 644r a 644v).

⁵⁵⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/3, pag. 2, určuje toto pořadí domů: Telč – Jindřichův Hradec – Český Krumlov – Praha (profesní dům, Klementinum, Nové Město) – Břežnice – Klatovy – Cheb – Chomutov – Litoměřice – Jičín – Hradec Králové – Kutná Hora – *Inde Pragam ad Collegium S. Clementis*; poslední dvě sídla nezaznamenala, že by konvolut dorazil.

⁵⁶⁾ Možným vysvětlením by bylo, že generalát upustil od myšlenky vydávání zpráv pro celý řád, a v důsledku toho se změnil i požadavek na texty zasílané z jednotlivých domů.

čilo by to spíše o pasivní práci s opisovaným textem, která mohla vést k nepozornosti.

Významné však je, že konvolut uchovaný v Praze (který koloval po českých řádových sídlech) psala pro tento ročník jediná ruka. Vše nasvědčuje tomu, že konvolutní svazek archivovaný v Praze vznikl na jednom místě (provinciálátě?), kde měl jeho tvůrce k dispozici zprávy ze všech řádových domů. V roce 1660, kdy začaly být v domech české provincie čteny zprávy z konvolutu s ročníkem 1658, se prvním místem kolování dle pořadníku stala Telč, kam svazek s předepsaným sledem domů přivezl u příležitosti vizitace český provinciál a někdejší telčský instruktor třetí probace Jan Pošmurný.⁵⁷⁾

I v případě ročníku 1658 je zřejmé, že jako první vznikla zpráva *pro domo*, která byla následně přepracována do „kvalitnější“ konvolutní varianty. K přestylování došlo patrně již v Telči. Z hlediska její proměny lze uvažovat o existenci mezivarianty, tzn. páteho textu, který upravoval původní zprávu a sloužil jako předloha pro konvolutní opisy. Žádná z dochovaných variant totiž nevykazuje známky zásahů do textu či práce s ním. Mohlo se však jednat o pracovní dokument, který neměl být archivován. Následně, snad právě v centru provincie, vznikly další dva exempláře (NK ČR, ARSI).

1659

Úvahy nad vztahy variant telčských *litterae annuae* za rok 1659 se mohou pohybovat jen ve značně omezeném prostoru, neboť se pro tento ročník z neznámých důvodů nedochovala ani zpráva *pro domo*, ani varianta pro konvolut určený do brněnského archivu. V rukopise ÖNB, Cod. 11962 celý soubor výročních zpráv ze všech domů české provincie chybí – vazba sice s konvolutním svazkem za rok 1659 počítá, avšak svázané byly pouze prázdné listy.⁵⁸⁾

Verze chovaná v Klementinu má poměrně malý rozsah.⁵⁹⁾ Dle jejího charakteru je hypoteticky možné usuzovat, že též nese stopy krácení. Chybí specifitější odkazy, nápadná je i absence konkrétních a místních detailů. Větší prostor zaujímají témata misijní činnosti. Ostatní informace jsou povětšinou redukovány na obecná tvrzení. Neprojevují se ani výraznější známky autorského stylu. Povaha textu se v tomto ohledu blíží formalizovanému záznamu a nechává tušit, že praxe reprodukce zprávy mohla být totožná jako v předešlém ročníku. Na to, že pořízení variant zpráv

⁵⁷⁾ Dle *catalogu personarum* pro rok 1656 působil v domě třetí probace jako „*Instructor Terciariorum, Pater Spiritualis, Promus Nostrorum Confessarius, Monitor, Exhortator*“. ÖNB, Cod. 11962, fol. 431v.

⁵⁸⁾ Tamtéž, fol. 653r–700v.

⁵⁹⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/2, fol. 332r–333v.

pro ročník 1659 proběhlo obdobným způsobem, by mohlo ukazovat i to, že celý konvolut psal pro tento rok opět jeden písař či malá skupina spolupracovníků.

Do římského archivu se i v tomto roce dostala samostatná zpráva.⁶⁰⁾ Rozsahem i obsahově se shoduje s verzí pro pražský archiv. Vyjma dublet, interpunkce, kapitálek, úzu psaní adverbialně apod. se odlišuje jen několika drobnými lexikálními variacemi.⁶¹⁾

1660

Psal-li celý konvolut jediný písař, neznamenalo to však krácení či úpravy textu pro konvolutní svazky. Svědčí o tom opět neúplně dochovaný soubor variant telčských *annuae* pro rok 1660.

Autorem textu verze *pro domo*, který podává zprávu o fungování a výsledcích telčského domu třetí probace, se stal opět jiný člen řádu. Vyjadřoval se charakteristickým autorským stylem, který nezřídka činí značné nároky na interpretaci. Spíše informativní způsob formulace záznamů ustoupil emfatickému způsobu vyjadřování, jenž usiluje o intenzivní výraz a účinek na čtenáře. Prozrazuje jakési osobní nasazení, jež lze patrně připsat vlastnímu zaujetí a silnější vazbě autora na dané místo i obsah zprávy. Jeho roční záznam bilancuje, místy nese známky rétorického patosu a lze říci, že nabývá až povahy jakési osobní výpovědi.⁶²⁾ Lze pozorovat zvýšené zastoupení rysů umělého utváření textu. Výjimkou nejsou škrty či autorské korekce, které v tomto případě svědčí o hledaném výrazu a snad i snaze o výraznější stylizaci (figury přechod do vyprávěcího času, přímá řeč, gradace, asyndeton, metaforizace alu. na klasické reálie apod.).

Sám pisatel do textu zprávy *pro domo* zasáhl několika přípisů, aby připojil další informace. V několika případech jde o vložené folio polovičních rozměrů.⁶³⁾ Způsob, jakým je zpráva napsána, svědčí spíše o tom, že ji autor sestavoval v průběhu psaní, tedy bez dokonalé přípravy.

Pro tento ročník telčských *litterae annuae* se dochovala pouze varianta zprávy z konvolutního souboru archivovaného v Praze,⁶⁴⁾ který putoval po moravských, slezských i českých řádových sídlech podobně jako svazky jindy určené pro archiv

⁶⁰⁾ ARSI, sign. Boh. 97, II, pag. 533–536.

⁶¹⁾ První je uvedena varianta z NK ČR, sign. XXIII C 105/2, druhý z výrazů je varianta z ARSI, sign. Boh. 97, II; např.: *pertinacior – pervicacior; exsolvendi – exsolvendī; apprecatio – comprecatio*.

⁶²⁾ ÖNB, Cod. 13558*, fol. 25v–26r.

⁶³⁾ Tamtéž, fol. 27.

⁶⁴⁾ NK ČR, sign. XXIII C 105/6, *Annuae litterae provinciae Boemiae Societatis Jesu 1660-1664*, fol. 76r–80r.

brněnský.⁶⁵ Konvolut byl sestaven na jednom místě, hypoteticky na provincialátě podobně jako to lze předpokládat u ročníku 1658. Svazek psal jediný a zjevně velmi zkušený písař (až na *annuae* ze Zaháně).⁶⁶ Zprávy opisoval pečlivě, snažil se o čitelnost. Text přepisoval tak, aby byl jednotně zarovnaný, závěrečné odstavce upravoval do kónických útvarů, závěr opatřoval ornamentální výzdobou.

Zpráva je převzata v úplnosti, bez krácení a bez výraznějších úprav. Častěji se lze setkat se známkami formalizace, zejména s velkými písmeny u náboženských termínů. Velmi početné jsou změny interpunkce, které vykazují snahu o jasnější segmentaci vět, důslednější oddělování vsuvek, uvozovacích výrazů apod. Patrná je také tendence redukovat fragmentalizovaná souvětí, která lze mnohdy považovat za prvky autorského stylu pisatele zprávy *pro domo*, zvláště za prostředky gradace.

Tyto rysy stejně jako četné drobné změny ortografie charakterizují také variantu určenou pro Řím. Odchytky v této verzi za současného stavu poznání neukazují na specifickou změnu praxe. Úplný opis pro římský archiv byl pravděpodobně pořízen dle konvolutní verze reflektující autorovy přidávky a autokorekce.

Závěr

Z uvedených komparací je patrné, že způsob nakládání s *litterae annuae* domu třetí probace v Telči v daném období kolísal. Pořadí pořízení verzí lze na základě studovaných textů popsat takto: jako první byla v domě třetí probace sestavena zpráva *pro domo* (ÖNB, Cod. 13558*). Kolace variant dokládá, že vznikla vskutku přímo v koleji. Svědčí o tom nejvyšší počet zásahů do textu, kontrola jinými členy řádu následně zohledněná v opisech, specifické odkazy na místní realie, které byly upozaděny opisy v daných ročnících, výjimečně i doklady o autorově vztahu k místu (1660). Lze uvažovat, že někdy byl autor totožný s písařem, jindy práci písaře korigoval. Jako druhá vznikla v bezprostředním kontaktu s touto zprávou (v domě třetí probace) varianta pro konvolut archivovaný v brněnském noviciátu (1656, 1657), která reflektovala zásahy kontroly v originálu. Případně změny prováděl do textu pisatel sám (1656, 1660), případně reflektoval opravy jiných členů řádu – *consultora* (1657). Patrně v této fázi došlo již v domě k přestylizování zprávy, pokud z nějakých důvodů nevyhovovala (1658). Nestalo se tak v případě kvalitního textu ročníku 1660. Posléze došlo podle této verze, avšak ne nutně v Telči, na opis dalších variant. Do ARSI byla u ročníků 1656 a 1657 zaslána souhrnná zpráva

⁶⁵ Tamtéž, fol. 17r. Pořadí kolování bylo: Jihlava – Telč – Znojmo – Brno – Uherské Hradiště – Olomouc – Opava – Nisa – Vratislav – Hlohov – Svidnice – Kladsko – Hradec Králové – Praha.

⁶⁶ Tamtéž, fol. 73r–73v.

z provincie. Celkové zprávy z provincie určené pro Řím byly v prvních ze sledovaných let patrně psány mimo kolej, snad v Praze, a to kompilací z výročních zpráv jednotlivých domů. Za zlomový lze považovat ročník 1658, od něhož jsou v ARSI uchovávány plně zprávy opsané integrálně. Jedná se o dobu, kdy generalát upravuje své požadavky na podobu zasílaného textu a opouští se do úsilí vydávat shrnuté zprávy tiskem.⁶⁷ Nelze s jistotou určit, která z verzí sloužila jako vzor dokumentu určenému do Říma. Odchytky by za současného stavu poznání neprůkazně ukazovaly spíše na to, že jim byly opisy pro brněnský archiv dnes uložené v ÖNB, Cod. 11962, tzn. opisy z koleje.

Komparace zpráv domu třetí probace v Telči vede též k poznání, že každý konvolut v dané době vznikl jiným způsobem. Pro ročníky 1656–1658 se zjevně podle mechanismu vzniku lišily konvoluty různého uchování (Brno či Praha).⁶⁸ Jeden byl výsledkem svázání opisů zpráv připravených již v koleji (zhotovených po přehlédnutí jiným členem řádu). Druhý byl následným opisem podle těchto variant. O místě sepsání lze spekulovat (vyloučit nelze, že jim byla Praha, zejména tehdy, vznikli-li konvolut malou skupinou písařů či jen jedním). Konvolut pro archivaci v Praze většinou vykazuje známky pečlivé práce, zvláště estetizace písma apod. Jeho sestavení byla v tomto ohledu věnována největší pozornost.

Studium výročních zpráv z domu třetí probace v Telči může tudíž vést k několika zajímavým zjištěním. Jedním z nich je poznání, že úzus sestavování variantních exemplářů telčských zpráv a vzniku konvolutních svazků nebyl v rozmezí 50. a 60. let zcela ustálený. Dá se, že se jednotlivé případy realizovaly do značné míry specificky, na rozdíl od období následujícího, kdy se praxe ustálila a z hlediska pořízení variant i zjednodušila. Výraznější odchytky jsou od ročníků 60. let již raritní, texty jsou přibírány takřka výhradně v úplnosti. Pochopení vztahů variant může být v tomto smyslu reprezentativní v kontextu praxe zacházení s *litterae annuae* v celé provincii.

Pozornost si v pojednávané době zasluhuje i sám přístup k textu. Ve sledovaném období nelze doložit, že by pravidelně docházelo k zásahům do telčských zpráv pro kompilovaný konvolut. V případě telčských *annuae* je v této době možné doložit jen několik případů radikální obměny zpráv. Byla-li jejich forma a obsah korigovány, událo se tak nejpravděpodobněji již v koleji.⁶⁹ Dále je možné uvažovat, že je sekundárně konzultoval jeden člen komunity (rektor?).⁷⁰ O důvodech provádění změn lze prozatím jen spekulovat. Dle analýz na zvoleném souboru se však zdá, že

⁶⁷ K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 25.

⁶⁸ Je možné, že úzus se odlišoval i mezi jednotlivými domy.

⁶⁹ Srov. K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 30.

⁷⁰ Některé pravidelně se vyskytující přípisy téže ruky, které verze zpráv pro konvolutní svazky reprodukuji nekonzistentně, mají charakter zaznamenání specifické informace týkající se domu („uchování paměti“).

příčinou mohl být určitý standard, který měla zpráva naplnit. Texty se měly pohybovat v mantinelech vyváženého poměru funkce, formy a obsahu. Pokud některý z faktorů převážil, anebo byl naopak upozaděn, přepracování nedostatky kompenzovalo. Úpravy mohou svědčit o tom, že cílem bylo vyhovět formálním požadavkům, dodržet úroveň textu, obsadit specifické a snad i očekávané prostředky sebe-reflexe formačního či exhortačního charakteru a autostylizace.⁷¹⁾ Jejich charakteristika se v tomto smyslu někdy blíží příznaku „barokní“, přestože využití specifického vyjadřovacího rejstříku řádová pravidla spíše zapovídala.⁷²⁾

Tato pozorování ukazují na to, že v daném období byla vzhledem k povaze zpráv i opisů praxe sestavování i nakládání s *litterae annuae* telčského sídla předmětem intenzivnější reflexe. Jakým způsobem se proměňovala, konsolidovala či upadala-li, ukáže až další výzkum.

⁷¹⁾ Nicméně o žánru *litterae annuae* srov. Markus FRIEDRICH, *Circulating and Compiling the Litterae Annuae. Towards a History of the Jesuit System of Communication*, Archivum Historicum Societatis Iesu, Vol. 77, 2008, Issue 153, s. 3–39, zvláště s. 10.

⁷²⁾ K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae*, s. 41 (*List Joanna Saxia z roku 1663*); M. FRIEDRICH, *Circulating and Compiling the Litterae Annuae*, s. 9–10.

Michaela Ramešová, Štěpán Valecký

VERSIONS OF THE *LITTERAE ANNUAE* FROM THE HOUSE OF THE THIRD PROBATION IN TELČ BETWEEN THE YEARS 1656 AND 1660 Analysis and Comparison of Copies

SUMMARY

The paper focuses on the comparison and analysis of the Jesuit annual reports from the House of the Third Probation in Telč written between the years 1656 and 1660. It seeks to find how this specific form of Jesuit self-reflection textual genre, written in several versions, was created and used. The authors study the differences between the versions – changes to the structure, additional pieces of information added on the folia, and stylistic modifications. In several cases, the original text was substantially revised.

The annual report was written in retrospect at the beginning of each year on the basis of several collected sources. While the content and structure followed the Order's demands, the character of the text itself varied depending on the author.

In the period under consideration, there were four versions of the *annuae*. The original, now kept in Austrian National Library (Cod. 13558*), was written in the House of the Third Probation to be later kept there. Another two versions circulated around the Jesuit communities in the Bohemian Province as part of the convolute volumes. One of these versions is kept in Austrian National Library (Cod. 11962), the other is preserved in the National Library of the Czech Republic (XXIII.C.105/2, XXIII.C.105/3, XXIII.C.105/6). The fourth version was sent to the Order's headquarters in Rome (ARSI, Boh. 97, I. and II.). As the modifications of the original suggest, another (fifth) version could have existed, although no such document has been found.

As the comparison of the versions shows, the way in which the *litterae annuae* from Telč were created and used differed in the period studied. As for the years 1656 and 1657, the annual report written directly in the House of the Third Probation was created first (ÖNB, Cod. 13558*). Then, the convolute version destined to Brno Novitiate Archives (ÖNB, Cod. 11962) was written in close contact with the original. The revisions and changes to the original were reflected. This version very probably served as the model for the other variants. It is possible to assume that they were copied at the centre of the Province, in Prague. A summary report referring about the whole Bohemian Province was sent to Rome.